

References

1. Shevchenko, O.V. (2009), "Investment activity of the regions of Ukraine: influence on the economy growth", available at: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/22.pdf> (access date November 30, 2015).
2. Kapital Investments Januar-June 2015 year (2015), available at: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/bl/09/bl_ki_0215_p.zip (access date November 30, 2015).
3. Shevchenko, O. (2008), "Direct public investment as a factor of the growth of the regional economy", *Analitychni zapysky shchodo problem i podii suspilnoho rozvytku* [Analytic notes on issues and events of social development], available at: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/september08/3.htm> (access date November 30, 2015).
4. Kukharska, N.O. (2007), "Economic growth as the basis of economic development of Ukraine", *Rehionalna ekonomika*, 2007, no. 2, pp. 22-32.
5. Simonova, V.S. (2007), "Theoretical aspects of strategic management of complex development", *Rehionalna ekonomika*, 2007, no. 1, pp. 145-152.
6. Latynin, M.A., Maistro, M.A., Babaiev, V.Iu. (2012), "State regulation of investment and innovation development of the agricultural sector of Ukraine", *Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v umovakh hlobalizatsii* [Innovation management in the context of globalization], monograph, KharRI NADU «Mahistr», Kharkiv, 2012.
7. Soros discussed with members of the Ukrainian finance and corruption – Hopko (2015), available at: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3465647-soros-obsudyi-s-deputatamy-ukraynskye-fynansy-y-korruptsyui-hopko> (access date November 30, 2015).
8. The World Bank Experts offers Ukraine 7 recommendations (2015), available at: http://www.nabu.ua/ukr/press_centra/news/418/ (access date November 30, 2015).

УДК 338.1 : 332.144 (477)

Ценклер Н.І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородський торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університету

**КОНВЕРГЕНЦІЯ ЕКОНОМІКИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ
В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
РОЗВИТКУ**

Tsenkler N.I.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor
of department of accounting,
Uzhhorod Trade and Economic Institute
of the Kyiv National Trade and Economic University

**CONVERGENCE OF ECONOMY OF CARPATHIAN REGION IN THE
PROCESS OF ADAPTATION TO THE EUROINTEGRATION MODEL OF
DEVELOPMENT**

Постановка проблеми. В зв'язку з геополітичними подіями останніх років економіка України ще більше розвернулась в бік Європейського Союзу, та питання адаптації економіки окремих її регіонів, зокрема Карпатського регіону, до євроінтеграційної моделі розвитку зараз надзвичайно актуальне. Очевидно, що така адаптація та взаємна інтеграція повинна відбуватися поетапно з різними заходами на певних стадіях. Аналіз та керуваність цими процесами дозволить вибудувати загальну стратегію побудови євроінтеграційної моделі розвитку для регіонів нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку економіки Карпатського регіону та її євроінтеграційними напрямками займалися такі вчені, як Андерсон Н., Балян А., Головач Ю., Долішній М., Заблоцький Ф., Кіш Є., Козоріз М., Мікула Н., Лендел М. та ін. Але основні етапи такої інтеграції є недостатньо описані та визначені у вітчизняній науковій літературі.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування конвергенції економіки Карпатського регіону в процесі адаптації до євроінтеграційної моделі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як підтверджує світовий досвід, одним із основних інструментів сучасної міжнародної інтеграції є конвергенція. Згаданий термін є багатозначним і широко використовується у науці та практичній діяльності.

Конвергенцію в економіці трактують як процес зближення, взаємопроникнення та асиміляцію елементів на тлі їх гетерогенності та неоднорідності. Такий процес призводить до стирання меж між різними економічними системами, що обумовлюється їх спільними цілями, проблемами та єдиними закономірностями розвитку [1].

На наш погляд, в економічному розумінні конвергенція має передбачати зближення, уподібнення економічних систем держав та регіонів з метою створення оптимальних умов для подальшої економічної інтеграції. Багатьма прикладами формування сучасних міждержавних інтеграційних об'єднань доведено переваги еволюційного шляху міждержавної інтеграції, який неможливий без створення необхідних передумов у процесі конвергенції економічних систем держав та регіонів.

Конвергенція як процес формування передумов міждержавної економічної інтеграції призводить до виникнення явища конвергентності різних сфер, галузей та видів економічної діяльності суб'єктів євроінтеграційних процесів. Слід зауважити, що в сучасних умовах сутність конвергентності є надзвичайно багатоаспектною. Наприклад, гармонізація законодавчих норм сусідніх держав може зумовлювати позитивний ефект не лише щодо ефективності міждержавної інтеграції, а й стосовно соціально-економічного розвитку їх регіонів та активізації транскордонних міжкультурних зв'язків. Отже, конвергентність є необхідною передумовою реалізації всієї послідовності етапів міждержавної економічної інтеграції. Однак на рівні регіону процеси конвергенції мають свою специфіку.

Можемо погодитися із В. Жовтанецьким та Б. Заблоцьким у тому, що формування конвергентної моделі розвитку України і її регіонів потребує цілеспрямованої політики і єдності всіх суб'єктів її реалізації (уряду, обласних державних адміністрацій, підприємств і організацій, що в них розміщені). Як слушно зазначають автори, «конвергентна модель регіонального розвитку – це система збалансованих і узгоджених інтересів і дій урядових, регіональних і підприємницьких суб'єктів управління виробничою і соціальною, фінансовою та інвестиційною сферами регіональної економіки, спрямованих на оптимізацію пропорцій капіталу, зайнятості, продукту і грошей із метою забезпечення їх збалансованого і стабільного розвитку» [2, с. 157].

Водночас, на наш погляд, поняття конвергентного регіонального розвитку можна розглядати також ширше – у контексті міжнародних транскордонних інтеграційних процесів, зокрема євроінтеграції.

Справді, у сучасних умовах, зважаючи на гетерогенність економічних систем, інтеграція ринків як розвинених країн, так і країн, що розвиваються, відбувається через їх конвергенцію. В цьому аспекті важливим є розуміння того, що конвергенція має відбуватись еволюційним шляхом. Тобто вступ національних ринків до єдиного економічного простору не може носити хаотичний характер, а повинен мати ринкове обґрунтування, вагоме підґрунтя і довгострокові перспективи [2].

Враховуючи специфіку Карпатського регіону, можемо виділити 6 форм (стадій) конвергенції в контексті активізації євроінтеграційних процесів (рис. 1).

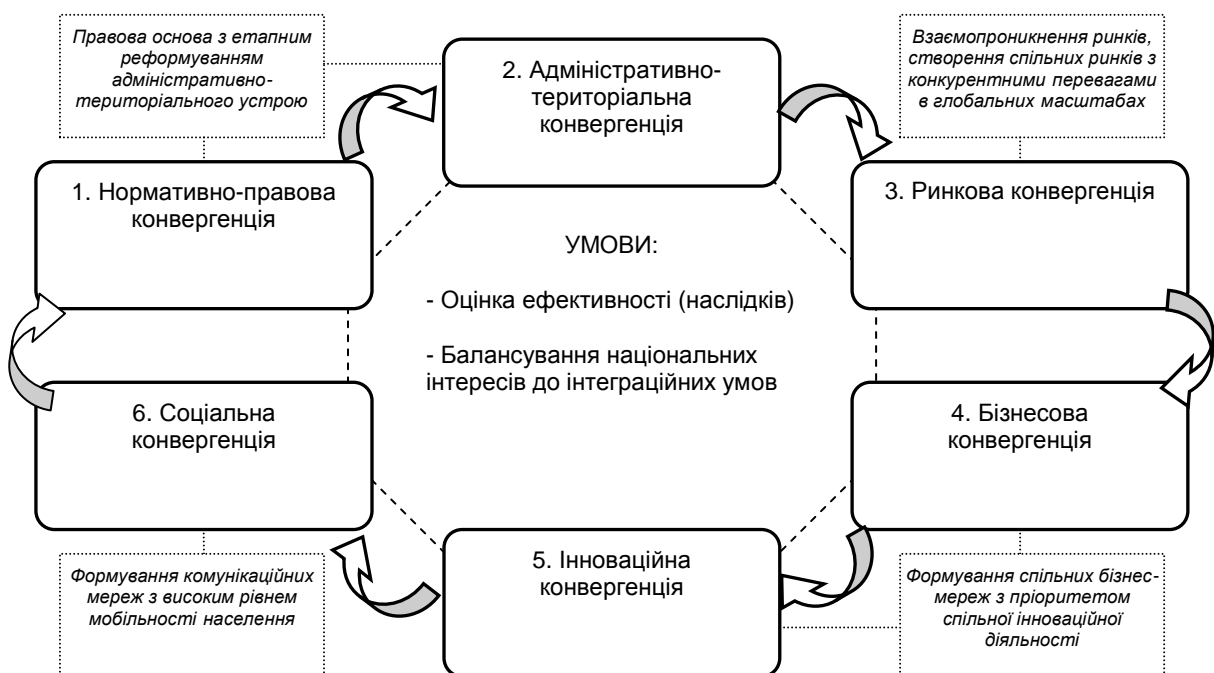

Рис. 1. Конвергенція економіки з позиції етапів та форм здійснення

Джерело: складено автором

I. *Нормативно-правова конвергенція.* Гармонізація законодавства України та країн Європейського Союзу, безумовно, є одним із найважливіших завдань на шляху інтеграції України до ЄС. З одного боку, можна констатувати, що проблема нормотворення не стосується регіонального рівня, оскільки відповідні рішення приймаються головним чином центральними органами виконавчої та законодавчої влади у державі. Водночас повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування також дозволяють здійснювати цілеспрямовану політику щодо нормативно-правової конвергенції із сусідніми регіонами держав ЄС. Зокрема, йдеться про муніципальне управління, земельну політику, екологічне право, а також окремі аспекти фіскальної політики. Іншими словами, базу для нормативно-правової конвергенції формують державні органи влади, але на регіональному рівні також наявні певні можливості для узгодження місцевої політики в контексті транскордонної співпраці, зокрема.

Нормативно-правова конвергенція має пряме відношення до системи державного регулювання економікою, у тому числі на регіональному рівні. Однак, власне регуляторний аспект конвергенції багатьма фахівцями піддається сумніву.

Зокрема, імітаційне моделювання проведене Л. Забуранною виявило сумнівну ефективність застосування окремих інструментів структурної політики державного регулювання розвитком аграрного сектору. Стрімке зростання кількості підприємств сфери сільського аграрного туризму можливе, за даними автора, лише за двох сценаріїв моделювання — при цілеспрямованій державній підтримці зайнятості в аграрній сфері, або у разі активізації ринкових механізмів перерозподілу земельних ресурсів [3]. Виявилось, що помітне поліпшення інвестиційної привабливості Карпатського економічного району може спостерігатись лише за сценарію щорічного зростання рентабельності сільськогосподарського виробництва у 2,5 раза, що напряму пов'язано із державною політикою регулювання цін на аграрну продукцію та сировину і збільшенням кількості підприємств сфери сільського аграрного туризму [3].

II. *Адміністративно-територіальна конвергенція* може бути реалізована через реформу адміністративно-територіального устрою держави. Сутність такої реформи може полягати у наближенні національної системи територіального поділу до зразків, характерних для сусідніх країн-членів ЄС. В Україні існують різні моделі такої реформи, які передбачають укрупнення або ж подрібнення наявних адміністративно-територіальних одиниць. Варто зауважити, що в останні роки більшої популярності набула ідея щодо укрупнення одиниць адміністративно-територіального поділу, навіть у цьому контексті була напрацьована певна нормативна база. Отже, адміністративно-територіальна конвергенція не може вважатися пріоритетним напрямком трансформації економічних систем регіонів України, однак її значення в контексті транскордонної співпраці досить велике. Зокрема, лише узгоджуючи межі адміністративно-територіальних одиниць нижчих рангів із державами сусідами, можна добитися ефективної транскордонної співпраці на рівні громади і таким чином формувати регіональну ініціативу в євроінтеграційних процесах.

III. *Ринкова конвергенція* може відбуватися кількома шляхами, основними з яких є взаємопроникнення регіональних та загальнодержавних ринків держав-сусідів, що реалізується насамперед через зовнішньоекономічну діяльність, ефективність якої свідчить про відкритість економіки регіону і може бути відображена відповідними коефіцієнтами. Інший шлях ринкової конвергенції у процесі євроінтеграції полягає у зменшенні формальних бар'єрів в економічній співпраці, тобто спрощенні митних процедур, зменшенні податкового навантаження, а також узгодженні стандартів між країнами, що інтегруються, із метою полегшення співпраці в економічній сфері.

На думку фахівців, для України особливо складною є проблема входження в організаційні структури глобалізаційного простору. Стратегічні завдання з формування нових напрямків розвитку України диктують необхідність не тільки концептуального осмислення однієї з основних проблем сучасного розвитку, а саме розробки цивілізаційної моделі, у межах якої буде формуватися траєкторія глобального розвитку та викреслюватися місце і роль українського суспільства й держави [4, с. 14].

Певне значення для ринкової конвергенції має функціонування «Карпатського Єврорегіону», який уже понад 20 років продовжує відігравати роль організатора та координатора міжрегіонального і транскордонного співробітництва у найрізноманітніших сферах економічного й суспільного життя. Зокрема, саме через інституції «Карпатського Єврорегіону» Закарпатська область встановила партнерські зв'язки з низкою регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та Польщі. З деякими із цих регіонів розробляються і реалізуються конкретні програми співпраці [5].

Слід також відзначити, що в рамках «Карпатського Єврорегіону» фінансуються чотири проекти від Закарпатської області на загальну суму 2,75 млн. євро, а саме: „Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса” – 0,72 млн. євро, „Чиста вода” – 0,6 млн. євро, „Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики” – 0,54 млн. євро, „Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об'їзної дороги навколо м. Берегово” – 0,9 млн. євро. В рамках даної програми в області спільно з угорськими партнерами реалізується 6

проектів. Серед них – створення інформаційно-туристичних центрів у містах Берегово та Ужгород; розробка та впровадження транскордонної програми медико-соціальної реабілітації на базі обласної дитячої клінічної лікарні; розробка комплексного українсько-угорського підходу до спільних протипаводкових заходів; дослідження стану використання біомаси в прикордонному регіоні [6].

Водночас назріла необхідність розробки ефективного механізму кооперації, забезпечення новими ресурсами для реалізації численних важливих проектів співпраці. Насамперед, як зазначають представники України у Карпатському єврорегіоні [5], треба посилити співпрацю між його членами на двосторонній основі задля визначення конкретних програм та проектів міжрегіональної співпраці. Необхідно також створити пакет інвестиційних проектів, що мають стратегічне значення для розвитку прикордонних територій, що дасть змогу більш активно й ефективно втілювати спільні проекти.

Фахівці також виділяють низку проблемних аспектів участі України у проекті «Карпатський єврорегіон»:

1. Недосконалість та неактуальність Статуту асоціації, що не враховує, хто є національною стороною, що спричиняє додаткову координацію дій в рамках єврорегіону, погодження пропозицій рішень на національному рівні.

2. Невідповідність компетенцій національних сторін [7].

3. Низький рівень фінансування програм, зокрема частки в них України. Так, в межах транскордонних програм ЄС на 2004-2006 рр. (програми «Польща-Україна-Білорусь», «Угорщина-Словаччина-Україна», «Румунія-Україна -Молдова») обсяг виділених щорічно коштів коливався в межах 0,5-5,5 млн. євро.

4. Недостатня економічна складова в реалізованих транскордонних проектах, які переважно мають соціальну або культурну спрямованість. Зокрема, фінансовий пакет для України у рамках Національної програми на 2007-2010 рр. складав 494 млн. євро. Відповідно до цієї програми фінансувалися 3 пріоритетні напрями: підтримка демократичного розвитку та належного управління, регуляторна реформа та розвиток адміністративних можливостей, розвиток інфраструктури [6].

Варто зауважити, що досі ЄС не розглядав регіон Карпат як цілісну систему. На його території у 2007-2013 рр. реалізовувалися три окремі програми, що свідчить про відсутність системного підходу до трактування Карпат як спільної європейської спадщини. У зв'язку з цим виникла потреба напрацювання спільної позиції країн - членів Міжнародної асоціації "Карпатський Єврорегіон" щодо необхідності реалізації у фінансовій перспективі до 2020 р. єдиної операційної програми ЄС для регіону Карпат, а також подання Європейській Комісії пропозицій щодо конкретних інституційних та фінансових розв'язань з цього питання урядами Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та України [8].

Тоді як ринкова конвергенція може здійснюватися на рівні держави або ж конкретного підприємства, то наступний вид конвергенції використовується і на регіональному та міжрегіональному рівнях.

IV. Бізнесова конвергенція передбачає узгодження та зближення підприємницьких структур суміжних регіонів шляхом формування різномірних мереж, які часто і називають бізнес-мережами. Слід зауважити, що співпраця між регіонами України та Євросоюзу у рамках бізнес-мереж вже деякий час здійснюється і планується у стратегічному відношенні.

Для пошуку можливостей і вигод економічного співробітництва за сприяння Міністерства національної економіки Угорщини Національна зовнішньоекономічна агенція та Торгово-промислова палата Угорщини у стратегічному союзі розбудують та забезпечуватимуть діяльність Бізнес мережі Карпатського регіону. Як організації-посередники роботу окремих офісів забезпечуватимуть змішані торгово-промислові палати та відділи торгово-промислової палати.

Головна мета бізнес-мережі Карпатського регіону – допомогти у відкритості економік східно- і центральноєвропейських держав стосовно один одного і сприяти тому, щоб ця територія стала взаємопов'язаним і економічно сильним регіоном, визнаним і на європейському рівні. Мережа складатиметься з окремих офісів розвитку бізнесу, які, будуючи мости між малими та середніми підприємствами Карпатського регіону, допомагатимуть в посиленні торгових та інвестиційних транскордонних зв'язків.

Бізнес-офіси надаватимуть своїм клієнтам наступні послуги:

- пошук і налагодження контактів з партнером, що найбільш відповідає бізнес-концепції, посередницька діяльність;

- ефективне інформування про інвестиційні можливості в регіоні;

- розкриття конкретних експортних можливостей, каналів реалізації та умов виходу на ринок;

- надання загальної інформації про міжнародну економіку та специфічні місцеві ринкові умови;

- інформування про вимоги законодавства щодо окремих груп товарів чи торговельних операцій;

- підготовка аналітичних звітів про економічне становище та ринок праці у регіоні, його тенденції розвитку;

- стеження за грантами, що оголошуються в регіоні;

- пошук різноманітних тендерних можливостей та приватизації;
- допомога в реєстрації підприємства;
- бізнес, податкові та юридичні консультації, залучення фахівців;
- організація програм та заходів з розвитку торгівлі;
- допомога в організації безпосередніх переговорів з угорськими та іноземними партнерами;
- розбудова широкої системи зв'язків з організаціями, що мають вплив на економіку регіону (торгово-промислові палати, спілки, органи місцевого самоврядування);
- всебічна підтримка роботи організацій-партнерів;
- створення бази даних суб'єктів підприємницької діяльності для точного визначення їхніх бізнес-потреб;

- пошук можливостей співробітництва для імпорту [9].

V. Інноваційна конвергенція. Її сутність полягає у інтеграції інноваційного розвитку суміжних регіонів України та країн Євросоюзу, зокрема, через створення та функціонування міжнародних інноваційних кластерів. Певні напрацювання у цій сфері як з боку України, так і зі сторони Європейських партнерів уже наявні.

Ю. Головач, зокрема, вказує на можливу перспективу транскордонної співпраці України з іншими країнами-членами Карпатського євро регіону через кластеризацію, що в зарубіжних країнах набула значного поширення насамперед як засіб підвищення їх конкурентоспроможності, а також як механізм гнучкого реагування на кон'юнктуру світових ринків, зростання стабільності функціонування завдяки інтеграції конкурентних переваг конкретних суб'єктів економічної діяльності [6].

Варто зауважити, що в Україні вже започатковані процеси формування транскордонних кластерів, зокрема у Львівській області опрацьовується питання створення транскордонного туристичного кластеру. Також, у Чернівецькій області розглядається можливість утворення туристичного транскордонного кластеру на основі мережі регіонів-переможців Всеукраїнського конкурсу «Сім чудес України» [10].

VI. Соціальна конвергенція є найбільш масовою та багатоманітною, оскільки реалізується на рівні індивідів та суспільних груп у суміжних регіонах, що підвищують свою мобільність, у тому числі транскордонну, налагоджують різні форми спілкування, встановлюють міжособистісні контакти, що можуть бути основою для усіх інших форм конвергенції. З іншого боку, саме соціальна конвергенція є вищою стадією формування конвергентності регіону в контексті євроінтеграції, адже переважно налагодження міжособистісних та міжгрупових контактів відбувається уже після реалізації інших стадій конвергенції або принаймні після їх започаткування. Водночас суспільна підтримка як євроінтеграційних процесів загалом, так і окремих форм конвергенції, що здійснюються у цьому напрямку, є одним із найважливіших факторів, що сприяють економічній інтеграції України у європейські структури.

Проблеми розвитку Карпатського регіону мають комплексні шляхи вирішення, впровадження яких якщо не знищить проблему, то хоча б частково припинить її функціонування. Так, на думку вітчизняних науковців, необхідно удосконалювати кожну галузь виробничої та невиробничої сфери, впроваджувати заходи щодо покращення їх розвитку, що загалом покращило б розвиток регіону; водночас, ускладнює завдання те, що всі проблеми розвитку Карпатського регіону взаємодіють між собою, а це означає, що необхідно негайно їх вирішувати, оскільки від одного фактору може залежати декілька галузей чи сфер [11].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на наш погляд, з метою повноцінної інтеграції України та її регіонів у Європейський Союз необхідним є здійснення усієї послідовності стадій конвергенції. Варто зауважити, що описані нами шість стадій не є взаємовиключними і на різних етапах євроінтеграції можуть доповнювати одна одну або перекриватися. Водночас саме у представленій логічній послідовності нормативно-правова, адміністративно-територіальна, ринкова, бізнесова, інноваційна та соціальна конвергенція забезпечують повний цикл трансформації регіональної суспільної системи відповідно до європейської моделі розвитку.

Література

1. Шпірько-Фандєєва Н.В. Основні підходи до розуміння процесів інтеграції та конвергенції фінансових ринків [Електронний ресурс] / Н.В. Шпірько-Фандєєва // Проблеми формування нової економіки XXI века : матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (21-22 декабря 2012 г.). – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20121221/1_shpirko.htm
2. Жовтанецький В. І. Політика структурної економічної оптимізації в конвергентній моделі розвитку регіону / В. І. Жовтанецький, Б. Ф. Заблоцький // Економіка промисловості. – 2013. – № 1-2. – С. 156-161.
3. Забуранна Л.В. Імітаційне моделювання для прогнозування сценаріїв розвитку аграрної сфери Карпатського економічного району за різних інструментів макроекономічної політики [Електронний ресурс] / Л.В. Забуранна // Ефективна економіка. – 2012. – №12. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1653>.

4. Мозговий О.Л. Глобалізація як вимір сучасності: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О.Л. Мозговий. – К., 2007. – 20 с.
5. «Карпатський Єврорегіон» висловив підтримку українському народові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakarpattya.net.ua/News/120016--Karpatskyi-IEvvorehion-vyslovyv-pidtrymku-ukrainskomu-narodovi-FOTO>
6. Головач Ю.В. Карпатський Єврорегіон як форма транскордонного співробітництва України з країнами ЄС [Електронний ресурс] / Ю.В. Головач. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67853.doc.htm.
7. Стан та перспективи співробітництва між Україною та Вишеградською четвіркою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/september08/2.htm>.
8. ЄС оголосив конкурс для країн Східного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/2010_02_18_uk.htm
9. Бізнес-мережа Карпатського регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crbnet.eu/uk/ukr/3-Pro-merezhu>
10. Міжнародна кластеризація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=23566&id=1150>.
11. Шахраюк-Онофрей С.І. Проблеми та перспективи комплексного розвитку економіки Карпатського регіону [Електронний ресурс] / С.І. Шахраюк-Онофрей, Г.Ю. Лакуста. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/13_86485.doc.htm

References

1. Shpirko–Fandieieva, N.V. (2012), The main approaches of understanding the integration processes and convergence of financial market, available at: http://confcontact.com/20121221/1_shpirko.htm
2. Zhovtanetskyi, V.I. and Zablotskyi, B.F. (2013), “The policy of structural economic optimization in convergent model of region development”, *Ekonomika promyslovosti*, no. 1-2, pp. 156-161.
3. Zaburanna, L.V. (2012), “The modeling imitation for prediction of scenario of agrarian sphere development of Carpathian economic region with the help of macroeconomics policy instruments”, *Efektivna ekonomika*, no. 12, available at: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1653>.
4. Mozhovyi, O.L. (2007), “Globalization as dimension of the present time: social and philosophic analysis”, Thesis abstract of Cand. Sc. (Philosophical), 09.00.03 “Social philosophy and philosophy of history”, Kyiv, Ukraine, 20 p.
5. “Carpathian Euroregion” expressed support for Ukrainians, available at: <http://zakarpattya.net.ua/News/120016--Karpatskyi-IEvvorehion-vyslovyv-pidtrymku-ukrainskomu-narodovi-FOTO>
6. Holovach, Yu.V. (2010), “Carpathian Euroregion as a form of Ukrainian trans-border collaboration with EU countries”, available at: http://rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67853.doc.htm.
7. “Condition and prospects of Ukrainian collaboration with Visegrad Four”, available at: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/september08/2.htm>.
8. “EU announced vacancy for countries of East Partnership”, available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/2010_02_18_uk.htm
9. “Business network of Carpathian region”, available at: <http://crbnet.eu/uk/ukr/3-Pro-merezhu>
10. “International clustering”, available at: <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=23566&id=1150>.
11. Shahraiuk-Onofrei S.I. (2011), “The problems and prospects of economic complex development of Carpathian region”, available at: http://rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/13_86485.doc.htm